SÖRMLANDSLÅTEN

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund Nr 1 2005

Sörmlandslåten
1/2005
Medlemstidning för
Södermanlands Spelmansförbund
c/o Annelie Sandell
Tegvägen 46, 175 53 Järfälla
postgiro 12 24 74-0
org.nr :818500-9233
Ansvarig utgivare Torsten Gau
Redaktör Ingemar Skoglund
Tel 08-550 97320
Johansvägen 16
151 39 Södertälje
e-post:
ingemar.skoglund@telia .com

Styrelseledamöter:

Ordförande: Torsten Gau
016-42 00 70
Vice ordf. Christina Frohm
08-85 26 69
Kassör: Annelie Sandell
08-580 34718
Sekreterare: Gunnar Nordlinder
08-89 91 80
Ledamöter:
Bernt Olsson
0157-206 36
Birgitta Stenberg
08-550 415 53
Leif Wallin
016-212 90
Ersättare:
Lars Garén
0158-267 54
Jenny Tidman
0157-214 48
Försäkringar/medl.register:
Lennart Nordin
0155-26 64 11
Stugfogde:
Erik Andersson
0157-60705

Innehåll

Sid. 1 Ordföranden har ordet
Kallelse till årsmötet

2 Stipendiat i Nyköping
Spelmansförbundet 80 år

3 Folkdans och Folkmusik
Henry Sjöberg

6 I Bondens stuga, kurs i Malmköping
Hälsingehambo – ny bok

7 Zornmärkesuppspelningar

8 Janne - musikinstrumentbyggare

9 Traditionsbevarande traditionsförnyelse
Charlotte J. Anderson

12 Spelmansstämma i Eskilstuna

Omslag sid 3 Instrumentförsäkringen

Kom ihåg bidrag till Folkmusikfonden pg 12 24 74-0

Omslagsbild.
Nyckelharpor byggda av
Janne Eriksson, Bärby Fogdö

Manusstopp nr 2/2005
10 april

Vill ni veta mer om vad som händer i Spelmansförbundet så titta på vår hemsida! Adress? **Sök på: Södermanlands Spelmansförbund**
Glöm inte att meddela Leif Wallin om era träffar och stämmor!

Ordföranden har ordet

Det nya året har börjat med många tragiska händelser. Jordbävning i Asien med förödande följder och storm över Sverige med elavbrott och en massa lidande som följd.

Vårt jubileumsår kunde ha börjat bättre. Det var ju för 80 år sedan några framsynta personer samlades och bildade spelmansförbundet i Malmköping. Sedan dess har det skett en fantastisk utveckling för Södermanlands Spelmansförbund – landets äldsta! Målmedveten insamling och uppteckning av låtar och visor har gjort att vi har ett stort och unikt arkiv och det arbetet fortsätter. Styrelsen arbetar med nya utgivningar, nya kurser så vi blir bättre spelmän, nya stämmor kommer där vi bland annat tänkt ett samarbete med närliggande förbund.

Ungdomarna kommer få ett låtläger i sommar är det tänkt. Vi "gamlingar" får träffas på kurser och stämmor runt om i landskapet. Det är inte så dumt.

Lördagen den 2 april äger vårt ordinarie årsmöte rum. Naturligtvis i Malmköping där vi skall fira våra 80 år. Ni kommer väl?

Jag hoppas vi kommer att få ett trevligt jubileumsår med många glada och trevliga träffar.

Vi ses!

Torsten

Kallelse till årsmöte den 2 april 2005

Samling vid Stadshuset, Malmköping klockan 13.00
Efter mötesförhandlingarna blir det subventionerad jubileumsfest med musikinslag.
Anmälan om deltagande till: Torsten 016-42 00 70 eller Ingemar 08-550 97320
e-post:ingemar.skoglund@telia.com
Obs! Senaste anmälningsdag: 29 mars

Verksamhetsberättelser

Lag och grupper som vill ha verksamhetsberättelser införda i spelmansförbundets verksamhetsberättelse skall lämna material senast den 14 mars till:

Torsten Gau,
Mestavägen 1 A
632 33 ESKILSTUNA
e-post till: ingemar.skoglund@telia .com

Martin Leinestrand stipendiat i Nyköping

Nyköpingshus Spelmansgille har nyligen delat ut sitt stipendium till **Erik Fredrikssons** minne. Den här gången gick det till Martin Leinestrand som spelar dragspel i spelmansgillet. Det är första gången stipendiet går till en dragspelare. Martin var för övrigt den förste som började spela dragspel i Nyköpings musikskola. Han har spelat piano i tio år men tycker att det är en fördel med dragspel som man lätt kan ta med sig. Nyligen har han avslutat tre terminer KY, Kvalificerad Yrkesutbildning, som musikarrangör vid Östra Sörmlands Yrkeshögskola. Om det skall bli dragspel på heltid i framtiden är lite oklart. Närmast har han sökt en utbildning till piano-stämmare, men har också kommit in på en ekonomiutbildning så flera dörrar står på glänt.
Några problem med att fylla ut fritiden finns nog inte för Martin tränar också karate, går på gym, cyklar och spelar golf. Men mest har det blivit musik....

Södermanlands Spelmansförbund 80 år 2005

Midsommardagen 1925 anordnades ett sommarting i Malmköping. Genom upprop i pressen inbjöds alla allmogespelmän att möta upp till en spelmansstämma. Tillsyningsmannen för Riksmuseet Ernst Granhammar, som också var redaktör för Svenska Ungdomsringens tidning Hembygden, föreslog att man skulle bilda ett spelmansförbund. Så skedde och man antog stadgar och valde styrelse. Stadgarna som utarbetades blev ett mönster för de övriga 19 förbund som senare bildades i övriga landskap. Vid starten hade vi 30 medlemmar och den första styrelsen som valdes blev: Seth Carlsson, Stångsjö – ordförande, C.G Axelsson, Flodafors – vice ordförande, Bernard Boström, Katrineholm – kassaförvaltare, Gustaf Wetter, Katrineholm – sekreterare och Gunnar Hansson, Malmköping –vice sekreterare. 1939 valdes Gustaf Wetter till ordförande och behöll den befattningen i 36 år! Södermanlands Spelmansförbund är Sveriges äldsta folkmusikorganisation.
Sörmlandslåten tillkom julen 1968 och är alltså 35 år. I Gustaf Wetterstugan, Malmköping, finns idag världens största sörmländska folkmusikarkiv med tusentals uppteckningar och inspelningar. Allt det värdefulla materialet finns tillgängligt för intresserade. Kontakta styrelsen om du är intresserad. Jubileet kommer att uppmärksammas på olika sätt under detta år och i nästa nummer av Sörmlandslåten kommer en mera utförlig tillbakablick på de gångna årens verksamhet.

FOLKDANS OCH FOLKMUSIK

Henry Sjöberg, 1974

Musikforskaren Tobias Norlind definierade folkdans på följande sätt: *De danser, som dansats, av ett lands, etniskt sett, största befolkningsgrupp.* Underförstått är då att dessa grupper på grund av sociala och ekonomiska förhållanden utvecklat en dansstil som klart skiljer sig från den dansstil som är rådande i andra klasser eller grupper i samhället.

I vårt land är det frågan om lantbefolkningens danser. Vår landsbygd hade under många århundraden varit landets ryggrad. Under 1800-talet förändrades bilden radikalt.

En av orsakerna var en reform av jordfördelning. 1827 års lag om *laga skifte* innebar praktiskt att man fick ett rationellare jordbruk men medförde samtidigt att den gamla byorganisationen slogs sönder.

En annan av orsakerna var befolkningsexplosionen. Den medförde att folket på landsbygden inte kunde försörja sig på vad jorden gav utan måste lämna sina gårdar och söka sin utkomst på annat sätt. De snabbt växande industrisamhällena tog emot många människor men ännu flera emigrerade till det nya landet i väster – Amerika.

Det gamla bondesamhället styrdes av speciella lagar och ceremonier. Bröllop t.ex. följde alltid ett visst bestämt ceremoniel. En viktig del i denna ceremoni var dansen. I och med att den gamla byorganisationen upplöstes, försvann själva grogrunden för den svenska folkdansen och kvar blev endast en uttunnad rest.

Vår kännedom om vad som dansats i vårt land under gången tid är ganska begränsad. De tidigaste källorna är t.ex. Olaus Magnus *Historia om de nordiska folken* 1555, som omnämner flera typer av dans. Några få konstverk finns från ungefär samma tidpunkt. Dels en gobeläng på Gripsholms slott, dels ett glasfönster på Nordiska Museet. Glasfönstret kommer från Gotland och är daterat 1609. Något tidigare verkade Albertus Pictor (Albert Målaren) som bl.a. dekorerade kyrkor. Så finns bl.a. i Härkeberga kyrka en klar bild av dansande bondefolk. Från 1600-talet finns t.ex. prosten Marcus Simmings berättelse om trolovning och äktenskapsbekymmer som avhandlar bröllopsseder i Vingåker.

Från 1700-talet finns berättelser från såväl Carl von Linné som Abraham Abrahamsson Hülphers. En kyrkoherde från Fogdö i Södermanland berättar under pseudonymen *Neli Suecani* om ett bröllop. Samtliga dessa belägg har ett gemensamt. De avbildar eller berättar om en enkel ring- eller pardans. Men de enbart så att säga avbildar dansen som en intressant företeelse, de beskriver inte hur den utförs.

Under 1800-talet ändras detta. De nationalromantiska strömningar som råder i landet medför att man börjar intressera sig för bondefolkets gamla seder och bruk. Samtidigt försöker man teckna upp vad man ser och hör.

Den första samlingen med folkmelodier ges ut 1814-15. De följdes av *Svenska folkvisor från forntiden* (Geijer-Afzelius 1814-18). Den kanske viktigaste insatsen när det gäller dansen gjorde med all säkerhet Richard Dybeck, som i sin tidskrift Runa (1841-45) tog emot uppteckningar som sändes in av intresserade människor runt om i Sverige. Många av beskrivningarna är ovanligt klara och ger många upplysningar om dansandet under mitten av

1800-talet. Ungefär samtidigt med Dybeck gör balettmästaren vid Kungl. Teatern Anders Selinder en dans för en morakarl och en kulla. Dansen blir mycket uppmärksammad och när Dahlgren skriver Värmlänningarna 1846 ber han Selinder att göra danserna. Selinder skapar Vingåkerdans, Skrålåt, Frykdalspolska.
När Selinder slutar på Kungl. Teatern och öppnar egen dansskola vid Ladugårdslandsteatern tar han på programmet upp dessa danser med folkliga motiv. Dansen för en morakarl och en kulla döper han om till *Dalkarlsdansen* för att så småningom förkorta namnet till Daldansen.

Jämsides med detta nyskapande fortsätter uppteckningsarbetet ute i landet och när slutet av århundradet nalkas finns ett stort material om den folkliga dansen i Sverige. När den första folkdansföreningen startar 1880 väljer man som dansrepertoar Selinders danser, Philocoros dansturnéer medför att nya dansföreningar startar runt om i landet, samtliga med Philocoros dansrepertoar som förebild. Landsmålsföreningarna, som även de startar i slutet av 1800-talet, fortsätter med uppteckningsarbetet men uppteckningarna presenteras endast sporadiskt i specialtidskrifter. Detta medför att någon egentlig påverkan av dansföreningarnas repertoar inte sker. Visserligen höjs röster om ett ändrat dansval och några lyckade försök görs att visa vad som verkligen dansats, men huvudvikten läggs fortfarande under åren fram till 1950 på Selinders repertoar.

Amanuens Ernst Klein vid Nordiska Museet gick till starkt angrepp mot det han kallade den förkonstlade rörelsen under 20-talet. Tyvärr hade han mycket små möjligheter att nå fram med sitt budskap, men däremot medförde hans agerande att han fick åka land och rike runt och dokumentärfilma dans i rätt miljö.

Nuvarande professorn Mats Rehnberg fortsatte vid sina år på Nordiska Museet Ernst Kleins arbete. Tyvärr fick han inga tillfällen att filma, men 1941 sänds en frågelista ut om vad som dansats ute i landet. Svaren ger ett unikt material. Samtidigt fortsätter Rehnberg Kleins angrepp på folkdansrörelsen. Och så småningom bär detta arbete frukt. Vid 50-talets början startar det hela mycket blygsamt med att man på lokala platser ute i landet finner intresserade människor som går ut i bygderna och frågar folk vad som dansats. Kanske viktigare är att man samtidigt presenterar detta i folkdanslagen. Idag kan man säga att en svängning är på gång – att man öppet talar om ett alternativ till den gamla repertoaren.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns ett bra material om vår svenska folkdans samlad på olika platser i landet. Idag finns flera intresserade av ämnet än kanske någonsin förr och det borgar för att vi kommer att få full vetskap om våra förfäders uppfattning om dans.

Men – de sista resterna av en gången tradition måste räddas. När man gick ut i början a v 1800-talet och samlade material sa man *Vi är ute i sista minuten.* Idag kan vi verkligen tala om att vi är sent ute. Fortfarande finns rester kvar ute i landet. Men om den kommande generationen svenskar ska få en riktig bild av en svunnen kultur måste insatser göras nu.

++++++++++++++++++

När det gäller folkmusiken gäller samma lagar som för dansen. Olaus Magnus nämner sång, pipa, trumma cittra som beledsagning till dans. Samtida bilder visar säckpipeblåsare. Från 1600-talet omtalas sotharpa (stråkharpa), vilket är en direkt föregångare till nyckelharpan. Samtidigt kommer fiolen. Den blir det viktigaste folkmusikaliska instrumentet i årt land ända fram till dragspelets genombrott i slutet på 1800-talet. Under 1800-talet uppträder även klarinetten inom folkmusiken.

Uppteckningsarbetet inom folkmusiken bedrivs jämsides med uppteckning av dans. Här finns en klarare önskan att presentera materialet. Som förut omtalas utges redan 1814-15 den första folkmusiksamlingen. Den följs av J. N Ahlströms utgåva *220 svenska folkdanser* och A.G. Rosenbergs samlingar av svenska danspolskor. Den största insatsen inom detta område påbörjas vid sekelskiftet av Nils Andersson och fullföljdes av Olof Andersson. Det arbete de utför resulterar i *Svenska Låtar*, en samling med folkmusik som täcker hela landet. Tyvärr finns även här brister. Upptecknarna var i första hand intresserade av melodier, i andra hand av spelsätt. Lysande undantag finns. Folkhögskoleläraren Nils Dencker tecknar upp melodier i Södermanland under 20- och 30-talet. Hans uppteckningar är rena guldgruvor för nutida forskare. För varje melodi finns exakt angivelse om tempo, stråkteknik, speciella särdrag, samt parallella typer han stött på.

Spelmansrörelsen startar egentligen genom Anders Zorn och Nils Andersson 1906, då man gör ett upprop för att samla de äldsta spelmännen och sångarna för att som man sade *I sista stund rädda någonting av det gamla, fäderneärvda sättet att spela och sjunga.*

Samlingen på Gesundaberget får många efterföljare. Under 1900-talets två första årtionden anordnas tävlingar i de flesta av Sveriges landskap.

1925 startas det första spelmansförbundet i Malmköping, Södermanland. Det får många efterföljare och 1948 startas SSR, Sveriges Spelmäns Riksförbund. Tyvärr finns inget samarbete med dansen utan folkmusiken lever ett eget liv där funktionsmusiken kommer mer och mer i skymundan.

Men även inom detta område blåser friska vindar. Idag finns ett stort intresse för folkmusik ute i landet och det medför starka försök att få tag på hur man spelade de gamla låtarna. På lokala platser i Sverige har samarbete med dansare startats.

Hur folkdansen och folkmusiken kommer att se ut under nästa generation kan vi bara sia om. Men idag är möjligheterna större än kanske någonsin tidigare, att skapa en grund för en folklig utveckling med behållande av de kvaliteter som inryms i begreppet folkdans och folkmusik.
(Utställningen VÅRT DANSANDE FOLK 1974)

Detta är ännu en av alla de artiklar som Henry Sjöberg skrev under sin verksamhet. Du kan fortfarande hedra honom genom bidrag till utgivningen av hans sista bok om den folkliga dansen. Sätt in ditt bidrag på: **Samarbetsnämnden för Folklig Dans postgiro 14573**

Redaktionen för SÖRMLANDSLÅTEN tar tacksamt emot artiklar, bilder eller andra bidrag av allmänt intresse från enskilda medlemmar och föreningar. Skriv och berätta om vad som har hänt eller kommer att hända och som kan vara viktigt och intressant för andra att veta. Tänk bara på att tidningen ges ut fyra gånger om året och alltför närliggande händelser kanske inte är aktuella vid utgivningstillfället. Till kommande nummer med utgivning i maj månad är det viktigt att få med information om alla sommarens spelmansstämmor och träffar. Alla meddelanden kan lämnas i vilken tydbar form som helst men gärna med e-post. Redaktionen förbehåller sej också rätten att redigera med hänsyn till befintligt utrymme. Adressen finns på omslagets insida som vanligt.

I BONDENS STUGA
dans och lek på 1700-talet

Stadshuset i Malmköping söndagen den 27 februari 2005.
Klockan 10 till 16

Än hvarje par sig särskilt svingar,
Än i en ring sig skaran tvingar
Och än man sväfvar i en rad,
som sig i hundra hvirflar kröker,
Man spelets ljud med sången öker,
At göra dansen mera glad.
(Ur Gustaf Fredrik Gyllenborgs Vinter-Qväde 1759)

Pardanser, ringdanser, sånglekar, långdanser, låtar – så som de kan tänkas ha utförts på 1700-talet i bondens stuga.

Kursledare: ***Bert Persson***
Musik: ***Christina Frohm, Malmabygdens spelmän***
Arrangör: ***Malmabygdens folkdanslag*** **och**
Södermanlands spelmansförbund och
Sörmländska Ungdomsringen

Tag med förning till gemensamt knytislunchbord!
Även tallrik, bestick, kaffekopp och glas.
Välkomstkaffe från kl. 9.30
Kurskostnad: preliminärt 250:-

Anmälan senast 20 febr. till Sven och Siw Ingemars 0157 – 20 730
eller Bernt och Birgitta Olsson 0157 – 20 636 eller 20 907
sven.ingemars@flen.mail.telia.com bernt.olsson.malmkoeping@telia.com

VÄLKOMMEN!

Hälsingehambo

Precis lagom till Hälsingehambons 40-års jubileum 2005 har det utgivits en bok av riksspelmannen och författaren **Curt E. Jinder** med titeln "**Hälsningehambo**". En vacker liten bok där omslaget ritats av ingen mindre än konstnären **Bror Eric**. Det är en berättelse från folkmusikvågens tid och handlingen utspelar sig i folklig miljö i synnerhet kring Hälsingehambon. En hel del kända profiler passerar förbi och det förekommer både klacksparkar och örfilar i en njutbar blandning. Red av denna tidning har haft stort nöje av genomläsningen och rekommenderar den till envar. Inte minst vi som rör oss i miljön kommer att känna oss väl hemmastadda.

Hälsingehambo
En berättelse från folkmusikvågen tid
av **CURT EINAR JINDER**
För beställning ring: **08-531 71449**
eller mail: curtjinder@hotmail.com
Pris: 180 kr plus porto

SVENSKA FOLKDANSRINGEN
Anmälan till
ZORNMÄRKESUPPSPELNINGAR 2005
i Kalmar

Årets uppspelningar sker den 27 juni till den 1 juli i Kalmar teater Larmtorget 1 Utdelningen av märken och diplom sker. lördagen 2 juli på Teatervallen. Anmälan kan även göras på www.ungdomsringen.se

Namn:..... .....Adress:.....

Postnr:..... Postadress:.....

Tel bostad: .....Född den:.....

Mobil: ..... E-post:.....

Jag spelar upp på (instrument):..... .....

Jag spelar företrädesvis låtar från: ....

Jag har senast deltagit i Zornmärkesuppspelningarna / år:.....

Erhållit diplom år:.....Zornmärket i brons år:..... Diplom efter bronsmärket år: .....

Är medlem i Svenska Folkdansringen?.....Är medlem i SSR/Spelmansförbund:.....

Jag kan spela upp den 27/6, 28/6, 29/6, 30/6, 1/7.
OBS! Om det blir få anmälningar blir det inga uppspelningar den 27/6.

Vid uppspelningen skall minst tre låtar kunna spelas upp inför juryn.

Berättigad att spela upp är man från och med det kalenderår man fyller 16 år. Anmälan skall vara Folkdansringen (f.d. Svenska ungdomsringen för Bygdekultur) tillhanda senast den 23 april.
OBS! Anmälan är giltig först när anmälningsavgiften är inbetald.

Har Du frågor om uppspelningarna, ring gärna Zornmärkesnämndens ordförande, Agne Svantesson 08-550 670 21 eller 070-952 19 39, E-post agne.svantesson@nordlek.pp.se / sekreterare Gunilla Grindsäter 018- 12 14 92 eller 073-325 63 14, gunilla.grindsater@telia.com Har Du frågor om arrangemanget i övrigt, ring Helene Ingvarsdotter 0480-47 71 67, helene.ingvarsdotter@kalmar.se.

Anmälan sänds till: Zornmärkesnämnden
Svenska Folkdansringen, Box 34056, 100 26 Stockholm

Anmälningsavgiften 600:- kronor inbetalas på postgiro 60 47 83 -1, Svenska Folkdansringen.
Märk talongen: Zornmärkesuppspelning -2005.

Arrangörer:

Svenska Folkdansringen, Smålandsspelmans förbund,
Kalmar spelmanslag, Kalmar folkdanslag, Kalmarsundsdansarna.
VÄLKOMMEN!

JANNE – MUSIKINSTRUMENTBYGGARE

Alla vi som besökte Fogdöstämman 2004 hade tillfälle att se tältet där Janne Eriksson, Broby, hade sin utställning och försäljning av musikinstrument och tillbehör. Där fanns nyckelharpor av olika typer och storlekar, halvfabrikat, byggsatser och färdiga instrument.

Janne berättar att intresset vaknade på 70-talet då han dansade folkdans och drömde om att kunna spela fiol eller nyckelharpa. Men det kom andra saker emellan – att bygga hus, renovera möbler, jobba med utgrävningar.
Det dröjde till 1995 innan drömmarna kunde förverkligas. Då fick han låna en nyckelharpa av **Lars Härås**. Efter att ha spelat en tid kom funderingar på att barn och ungdomar också borde få möjligheter att spela nyckelharpa. Tankarna omsattes i handling och Janne började bygga enklare harpor med mindre antal strängar och och nycklar. Det blev till slut tre olika modeller – lätta små och billiga nyckelharpor med moraharpkropp, gammelharpkropp och dagens klassiska modell och glädjande nog blev instrumenten riktigt bra.
2002 startade han firman **JANNE. MUSIKINSTRUMENTBYGGARE** med inriktning på bygge, försäljning och uthyrning av kromatiska nyckelharpor, material till bygge samt tillbehör till fioler och nyckelharpor. Vid sommarkursen 2001 på Sahlströmsinstitutet i Tobo blev han blev utnämnd till Stallmästare av harpmästaren Esbjörn Hogmark och just nu är han inne i den avslutande terminen på den 2-åriga byggkursen i Tobo.
Hemma i Bärby på Fogdön pågår verksamheten i verkstaden som är inrymd i garaget men ofta också vid köksbordet. Nya instrument byggs och säljs eller läggs på lager, men en stor del av arbetet är också reparationer av fioler, nyckelharpor och gitarrer. På lager finns också tillbehör av alla slag. Skönt att veta att det finns resurser på nära håll - instrumentbyggare är ju en bristvara.

Stallmästare Tobo 2001 *foto:Esbjörn Hogmark*

Besök gärna hemsidan på internet :

www.nyckelharpa.tk så får ni veta mera.

Naturligtvis kan man ringa också:
0152-303 48

Byggsats kromatisk nyckelharpa
foto:SvenneGustavsson

Moraharpa med bordun

Traditionsbevarande traditionsförnyelse

Finns det något sådant? Kan man med syfte att bevara en tradition förnya den? Om man gör det, finns det regler för vad man får och inte får göra? Traditioner tagna ur sitt sammanhang ifrågasätts på ett helt annat sätt. Inte bara "varför" och "hur kommer det sig", men vad gäller betydelse och logik. Problemet ligger bortom bemästrandet av en konstart, vare sig det gäller schottisspelande eller midsommarkransknytande, och det har inte att göra med stil, tonart eller komponerandet av en ny låt. En omtyckt och älskad tradition väcker en känslig medvetenhet till liv då den ifrågasätts och måste försvaras, men ibland måste även de mest omtyckta seder miljöanpassas lite.

Efter femton år som utlandssvensk, bosatt i Lindsborg, Kansas, är jag nu definitivt skyldig till det jag kallar traditionsbevarande traditionsförnyelse. Innan jag berättar lite mer utförligt vill jag göra er uppmärksamma på en sak. Jag lever med två språk, engelska och svenska, samt tre kulturer, den svenska, den amerikanska, och den svensk-amerikanska. Den sistnämnda är helt unik, inte så utforskad, men oerhört intressant. Det är ett kulturarv jag försöker lära mig mer om, men av någon anledning så finns här en språkvärdering som ibland gör det svårt. De svensk-amerikaner jag känner kallar alla sin kultur och sina traditioner Swedish, inte Swedish-American. Om man påpekar att det nog inte är en svensk tradition, men kanske har sina rötter i det svenska och sedan har utvecklats som en svenskamerikansk sed upplevs det ofta som att man nerdegraderar seden, även om så inte är fallet. Sederna har "konserverats" precis som de var och adapterades då farfars farmor emigrerade. Här finns levande, konserverade traditioner.

Denna problematik gör det svårt och känsligt att förändra, förnya, lägga till och/eller ta bort. För flera år sedan gjorde vi till en Svensk Hyllningsfest i oktober en "svensk" julbock, som vi (en grupp av företagsägare) nu har visat upp i festivalens parad vid flera tillfällen. Julbocken fick konstrueras enligt paradnormer - den måste kunna köras under elledningarna i Lindsborg placerad på en kärra (hay wagon) dragen av en traktor, så vikt, höjd och mått fick bestämmas enligt matematiska regler. Under hösten blev stommen omklädd med ny halm, och då vi fick första snön lagom till Thanksgiving utgjorde julbocken en attraktiv dekoration i en av Lindsborgs parker.

Julbocken är dock endast ett objekt, något som kunde läggas till i den svenska och svensk-amerikanska traditionsskatten utan att röra till i det existerande bruket av seder. Värre var det när jag under hösten också bestämde mig för att förändra luciafirandet.

Luciafirandet i Sverige är unikt och väldokumenterat. Här i Lindsborg har det blivit ett slags erkännande av ett svenskt helgonfirande, så som man trott att helgonet hedrats i Sverige med någon typ av ljussed. Viktigast har kröningen av Saint Lucia varit, inte sången och musiken, saffransbullarnas intressanta former, eller det sakta inskridandet av lucia, tärnor med ljus och stjärngossar till lågmäld a cappella sång. The Crowning of Saint Lucia har blivit något i stil med the crowning of the homecoming queen.
Kanske har jag inte förstått hur detta ska uppskattas, men i vintras var jag redo att ta itu

med ett traditionellt svenskt luciafirande. Levande ljus, procession, sång - och inte bara av den italienska sången.

I höstas blev jag utsedd till Performance Director för Lindsborg Swedish Folk Dancers. Om detta kan man skriva en separat artikel. Nu nämner jag det eftersom denna high school grupp är ansvarig för luciafesten i Lindsborg och jag kunde arbeta inom ramarna för och med hjälp av gruppen. Dessutom har vi nu sedan ett par år en ungdomskör i Lindsborg, så jag övertygade deras styrelse om att kören behövdes för mitt luciaprojekt. Mitt första stora delprojekt blev att leta fram sånger och musikarrangemang som kunde användas i luciaprogrammet och påbörja ersättningsarbetet. En vers på svenska kunde alla tänka sig, men sedan ett par verser på engelska. Det blev traditionella luciasånger, en staffansvisa, samt ett par svenska julpsalmer. I När juldagsmorgon glimmar och Nu tändas tusen juleljus fick publiken sjunga med i ett par verser.

Jag har samlat på mig en hel del material genom åren, från början mest om staffanssjungningar och stjärngossespel, men även mycket om det folkliga luciafirandet. Nästa delprojekt blev att sammanfatta luciainformationen i ett dokument på engelska. Lindsborg grundades av emigranter från Värmland, men med grannkommuner som Falun och Smolan vet vi att de som bosatte sig i detta område av Kansas kom från andra delar av Sverige också. Jag tyckte dock att det vore kul om jag kunde hitta något lite speciellt värmländskt att fokusera kring under Lindsborgs Luciafest.

En dag snubblade jag över liten bit information på Grums hemsida som väckte mitt intresse. Alf Brorson i Torsby hjälpte mig gräva vidare i historiken kring lusseasken, som vi spårade till Kristinehamn och hade en intressant historia. Detta fascinerande arbete ledde till att vi i december fick en lusseask i Lindsborg också.

Kristinehamns lusseask kan man enligt Britt-Marie Insulander spåra ända till 1600-talet och under 1800-talet blev lusseasken även målad på en tavla. Den var en slags insamlingsbössa, som sattes upp mellan rådhuset och stadshotellet. I lusseasken kunde man lägga allmosor och lagom till Lucia-dagen tömdes asken. De insamlade pengarna fördelades inför den kommande julhelgen mellan hemvändande sjömän.
Detta blev en populär sed, och det var viktigt för sjömännen att komma hem i tid, så att de kunde vara med om fördelningen. Många av sjömännen hade som talesätt att de skulle åka hem till "lusseasken". Senare förvanskades uttalet, och ur det ursprungligen så positiva ordet lusseasken kom ordet lusasken, som blev ett nedsättande alias för Kristinehamn. Seden med allmosorna i lusseasken förlorade under 1900-talet sin betydelse. Givetvis fick vi i Sverige då även ett socialt skyddsnät med bidrag och annat, så "samhället" fick ersätta lusseasken.

I Lindsborg brukar luciafirandet ske helt utan biljetter och inträdesavgifter, men under åren har det utvecklats en stark insamlingstanke som har blivit helt accepterad. Inkomsterna från s k bake sales och gåvor i form av mynt och sedlar som lagts i korgarna, vilka ställs vid kyrkoentrén där luciaprogrammen presenteras, ges till TACOL. TACOL står för The Associated Churches of Lindsborg, och är ett samordningsorgan för Lindsborgs lutheranska församlingar samt stadens baptister, metodister, katoliker och missionsvänner. TACOL ser till att ett stort antal julkorgar med allt från konserver, toalettsaker, småsaker, samt kanske vantar och annat för kallare väder görs i ordning och ges till de behövande i kommunen. Detta är ett stort, årligen återkommande åtagande som är mycket uppskattat.

Denna tanke tyckte jag skulle gå så fint hand-i-hand med en lusseask. Idéer och konstnärligt utförande av desamma går dock inte alltid hand-i-hand, och i mitt fall inte alls. Jag pratade med min goda vän Carla Wilson, som skapade den så fina lusseasken lagom till luciafirandet i december. Sedan adapterade vi idén lite, och lät lucia bära lusseasken både under kröningen, som inte kunde strykas ur programmet men som flyttades utomhus till "downtown", och under luciaprogrammet i kyrkan.

Jag vill även tillägga att i november, då detta projekt var i full gång, skickade Alf Brorson mej en artikel ur Nya Kristinehamns-Posten. Den "riktiga" lusseasken hade stulits! Den hade hängt vid kafeterian Rätt Rätt i Vintergatan och någon hade tagit både asken

och dess innehåll. Detta var den andra lusseasken sedan Lions club i Kristinehamn nystartade traditionen för ca femtio år sedan. Den första lusseasken stals också, men återfanns och finns nu på muséet i Kristinehamn. Dan Alatalo skapade den lusseask som stals i november. I skrivande stund vet jag inte om den återfunnits, men jag hoppas att lusseasken kommer till rätta.

Hela tanken med lusseasken och projektet i sig var fantastiskt roligt att jobba med. Ursprungligen var varken stjärngossar eller staffanssånger en del av luciafirandet, men idag är det svårt att tänka sig ett luciatåg utan pojkarnas medverkan. Vad reaktionen var första gången de uppenbarade sig i luciaföljet vet jag inte, inte heller hur och om de då ifrågasattes. Här i Lindsborg är det lite svårt att förklara hur stjärngossarna hör ihop med den heliga Lucia på Sicilien, och därför blev uppsatsen om luciafirandets bakgrund mycket lång och omfattande. I den uppsatsen har ännu så länge inte lusseasken någon självklar plats, den är mer på experimentstadiet.

Alla som hörde talas om lusseasken tyckte att det kändes helt rätt. Fast här visste alla att den som föreslagit idén var SVENSK. Tänk om hela idén kommit från någon annan, kanske en icke-svensk...Jag vill inte sia in i framtiden, och definitivt vet vi inte om Lindsborgs lusseask blir ett årligen återkommande objekt, men känslan jag har är väldigt positiv. Då kan det ju hända att om en generation eller så kommer några besökare från Lindsborg till Sverige för att deltaga i det svenska luciafirandet och undrar varför man inte har en lusseask i luciatågen i Sverige, för det är ju i alla fall en svensk tradition...

Om någon sedan ifrågasätter det hela så erkänner jag att jag är skyldig. Skyldig till att peta i traditionerna, att gräva lite här och plantera lite där, att förnya och bevara och omarbeta och anpassa. Av och till läser jag artiklar om halvspråkiga invandrarbarn, och det leder mig till att ledsamt inse att de barnen även är halvkulturella.

Språk och kultur går hand-i-hand. Genom att omfamna egna, och kanske andras, dialekter, språk och kultur blir vi en slags traditionsombudsmän. Jag är kanske en av den nya tidens traditionsbärare på distans, som testar gränser och söker en respektfull balans mellan mina språk och kulturer, mitt eget älskade kulturarv och det jag utan instruktionsbok vill försöka förmedla till mina tvåspråkiga, trekulturella barn.

Charlotte Jalkeus Anderson

Denna artikel har vi med tacksamhet fått från en av våra medlemmar - ***Charlotte J Anderson***, **Lindsborg, Kansas, USA** . Och visst är det fascinerande att läsa om hur våra svenska traditioner lever vidare ute i stora världen!
Jag rekommenderar alla som har möjlighet att läsa mera om Lindsborg. Det kan ni göra på internet: www.lindsborg.org Läs också om festligheterna på: www.svenskhyllningsfest.org
Förhoppningsvis får vi höra mera från Charlotte i framtiden.

SPELMANSSTÄMMA
I ESKILSTUNA

fri entré

s:t eskils skola
lördagen den 5 mars 2005

kl 13.00 STÄMMOUPPTAKT med ALLSPEL

SCENSPEL med GRUPPER och SOLISTER, FOLKDANSUPPVISNING

GÄSTARTISTER: Carina Normansson, Ann-Britt Sommer och....
Nia Kuoppala med viltstråk

17.00 STÄMMAN AVSLUTAS MED ALLSPEL

10.00 - 12.00

spelstugor :

Lyssna, lär & spela med.

Låtar på fiol:
Med **CARINA NORMANSSON**

Låtar på nyckelharpa:
Med **NIA KUOPPALA**

Från kl 18.00

dans...dans...dans

Vi får dansa vanlig gammaldans, polskor, gillesdanser...
Till musik av lokala och tillresta spelmän!
Boka gärna spelning i förväg...

SERVERING: mat & Kaffe
HELA DAGEN

Arrangör: Eskilstuna Spelmansgille, Södermanlands Spelmansförbund
Medarrangör: Eskilstuna kultur

Upplysning och spelbokning scen/dans: **Bengt Hultgren 016 - 13 26 00**
Mera detaljer samt **allspelslåtarna** kan du se och höra på www.leffew.tk (VÅRSTÄMMA)

Södermanlands Spelmansförbund

Instrumentförsäkring

Som medlem i Södermanlands Spelmansförbund kan Du försäkra ditt instrument (ej pianon, flyglar, orglar) till ett förmånligt pris

Försäkringen, som sker i samarbete med Folksam, täcker skada och förlust och den gäller i hela världen.

Premieperiod 2005-04-01 -- 2006-03-31.

Fioler, stråkar och nyckelharpor -- inkl. fodral och tillbehör:

Försäkringsvärde	Premie
- 30 000 kr	170 kr
30 001 - 60 000 kr	320 kr
60 001 - 100 000 kr	520 kr
100 001 - 130 000 kr	720 kr
130 001 - 160 000 kr	850 kr
160 001 - 200 000 kr	1 000 kr

Övriga instrument (utom pianon, flyglar och orglar) -- inkl. fodral och tillbehör:

Försäkringsvärde	Premie
- 20 000 kr	270 kr
20 001 - 50 000 kr	370 kr
50 001 - 80 000 kr	720 kr
80 001 - 100 000 kr	920 kr
101 001 - 130 000 kr	1 070 kr
130 001 - 150 000 kr	1 170 kr

Om försäkring tecknas för båda instrumentgrupperna samtidigt reduceras den sammanlagda premien med 120 kr.

Självrisk 1 000 kr

Utdrag ur Folksams villkorT319 hur skada värderas och ersätts:

Punkt 8:
Folksam har rätt att antingen.

- låta reparera det som skadats eller
- lämna likadant eller närmast motsvarande föremål istället eller
- ersätta kontant.

Punkt 11:
Övriga föremål värderas till vad det i allmänna handeln kostar att köpa likvärdiga saker i sådant skick de hade vid skadetillfället.

Spelmansförbundets försäkringshanterare: Lennart Nordin
Tel. 0155-266411, epost nordin46@telia.com

Odén Lena och Christer
Täppstigen 3
645 91 Strängnäs

B

BFöreningsbrev

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND
Johansvägen 16
151 39 SÖDERTÄLJE

Svenska Låtar, Södermanland
Vår landskapsdel av det klassiska storverket
Faksimil av orginalutgåvan från 1935
Pris 50:-

A G Rosenberg, 420 Svenska Danspolskor
från Södermanland och andra landskap.
Faksimil efter utgåvor från 1876.1882
Pris 70:-

Sörmländska visor del I, II, III
Visor för praktiskt bruk från den sörmländska traditionen. 30-tal visor i varje del.
Pris 20:-/st kassett 50:-/st

A P Andersson
75 låtar och visor från Södermanland och Närke uppt. 1880 av skolläraren i V:a Vingåker, August Petters Andersson
Pris 60:-

August Karlssons låtar
49 låtar från södra Uppland och norra Sörmland som August Karlsson spelade dem.
Pris 50:-

"Brittsommar"
Gammal dansmusik i visa och folkton
King Edwards Kvartett
Pris 140:- CD

Munväder
Gabrielsson, Nordlinder, Hammarberg
-riksspelmän på munspel
Pris 140:- CD

50 Sörmlandslåtar för två fioler
Utgiven till minne av Olof Andersson.
Arrangerade av O A
Pris 50:-

Sörmländska Brudmarscher
I arrangemang för orgel
Pris 40:-

Folkmusik från norra Södermanland
K P Leffler 1899-1900
Pris 75:-

HJULÅKERS SPELMÄN
Spelmansmusik Från Sörmland och Uppland
Pris 100:- CD

LEIF BILLYZ
Svenska Låtar
Pris 160:- CD

BRODÉNS KAPELL
Spelmansmusik från norra Sörmland
Pris 100:- CD

LÄSTRINGE LÅTAR
Slängpolskor, hamburskor och annat dansbart och lättlyssnat från Sörmland
Pris 140:- C

C A Lindblom
97 låtar hämtade ur två spelmansböcker från 1853 och 1856 med historik om spelmannen Carl August Lindblom.
Pris 50:-

Sörmländska allspelslåtar I o II
Kassett 20:- häfte I, häfte II endast noter
Pris 20:-/st

I den sköna Vingåkersbygden
Folkmusik från Vingåker med Simmings, Anita Hedlund och Christina Frohm
Pris 30:- kassett

Välkommen till världen
Visor och ramsor för små och stora barn från den sörmländska traditionen med våra bästa vissångare.
Pris 30:- kassett

MALMABYGDENS B-LAG
Till dans
Pris 140:- CD

Mina 80 år som spelman 1916-1996
Axel Andersson, minnesbok
Pris 160:-

Ring din beställning till Torsten Gau, tel. 016 –42 00 70 eller skriv till honom på adress Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna, så får du ett paket med faktura på posten. Porto tillkommer på angivna priser.

GAFFE & SPONNE TRYCKERI AB, E-TUNA